

הרוכלת והאדונית

רשימה על הזרות

רומי קלמרו

רוכל אחד יהודי היה מחזר בעיירות ובכפרים.¹

בספטמבר 2024 יצאתי לעיר מיינץ שבגרמניה לסמסטר של "חילופי סטודנטים". חוויתי שמ לראשונה תחושת זרות עמוקה – רגשית, תרבותית ולשונית. כאישה ישראלית ויהודייה צעירה שיוצאת מארץ מוכת מלחמה התהלכתי בעיר שוחרת השלום לכאורה – אבל שמטענה ההיסטורי כבד – כמי שאומנם נוכחת בסביבתה החדשה אך אינה משתלבת בה. תחושת האי-שייכות ליוותה אותי במשך כל זמן שהותי שם, לעיתים כאיום סמוי, לעיתים כהחמצה של קרבה אנושית ולעיתים דווקא כאפשרות להתחפש ולהתמסר להזדמנות שהזדמנה לי.

בוקר אחד ישבתי באוטובוס הגרמני, עטופה במעיל פרווה עבה, והשקפתי החוצה מחלונות עמומים מחורף, והינה עלה לנגד עיני סיפורו של ש"י עגנון מ-1943 "האדונית והרוכל".

יום אחד נזדמן לשדה יער, רחוק מן היישוב. ראה בית עומד יחידי. בא ועמד לפני הדלת והכריז על סחורתו.

מיינץ היא עיר קטנה ולא מוכרת מאוד שנמצאת בדרום גרמניה, סמוך לעיר השחור. עם רדת החשכה, שקט כבד עוטף את הרחובות. פנסי הרחוב בוראים אור עמום, כמעט לא מספיק, כאילו מהססים להאיר באמת, והעיר נבלעת בצללים. בדרך אל חדרי במעונות הסטודנטים שבשכונת מומבאכר אני חולפת על פני בית קברות יהודי: מצבות אבן דוממות מכוסות טחב.

מחוץ לבית הקברות, מיינץ היא עיר סטודנטאית צעירה, רוחשת ברים ובתי קפה. פעם היה כאן מרכז יהודי שוקק, והיום השכונה מלאה דוכני פלאפל ושווארמה שהקימו מהגרים טורקים. אני מפענחת חצאי משפטים מהשלטים הערביים שבדרך, ואילו את העברית שלי אני מסתירה – לא כותבת בטלפון, לא מדברת ברחוב. לא רציתי שיזהו בי את זרותי, ועם זאת גם הקלה עליי האנונימיות: אהבתי את האפשרות לבחור בכל בוקר מי אהיה היום. רק בלילה, בחדר, אני קוראת בעברית:

¹ כל המובאות מתוך הסיפור "האדונית והרוכל" מאת ש"י עגנון לקוחות מתוך הפרסום הראשון שלו: ש"י עגנון, "האדונית והרוכל", בתוך **בְּסֵעֵר: מאסף: מוגש לחייל ולחיילת העברים מאת סופרי ארץ-ישראל**, עורך: יעקב פיכמן (הוצאת אגודת הסופרים העברים, תש"ג), 84-93.

יצאה אדונית אחת ואמרה מה אתה מבקש כאן יהודי? שחה ובירכה ואמר לה שמא צריכה את דבר מדברים נאים אלו שיש לי? הוריד את קופתו מעל כתפיו והציע לה כל מיני סחורה. אמרה לו איני צריכה לך ולסחורתך. אמר לה הביטי וראי, שמא אף על פי כך?

בערב השני שלי במיינץ, פיליפ, בחור מהמעונות שלימים יהיה אחד האנשים הקרובים אליי שם, ארגן מפגש לכל הסטודנטים שבחילופים. היו שם אנשים מכל העולם: קוריאניות, הודים, ספרדיות, פולנים, יווניות ואירים. אחת הבנות עטתה לצווארה צעיף כאפיייה. תחושה חדה חלפה בי: אולי יש כאן אנשים שלא ירצו בקרבתו. התכנסנו בבר מקומי חמים ורועש ולגמנו בירה גרמנית, שהייתה מרירה מדי לטעמי. עברנו משולחן לשולחן, מברכות מנומסות לשיחות קצרות, וכל אחד סיפר מאיפה בא ומה הוא הולך ללמוד. לשמחתי התיישבתי ליד שלוש בנות חייכניות, שתיים מספרד ואחת מצ'ילה. השיחה זרמה – לא הפסקנו לצחוק ולהחליף חיובים, והכול היה להרגשתי טבעי כל כך. באותו לילה חזרתי למעונות בתחושת התלהבות, כמעט אושר, כאילו מצאתי את מקומי.

בבקשה ממך גברתי הביטי וראי. כפפה עצמה כלפי קופתו ופשפשה קצת כאן וקצת כאן. ראתה סכין של ציידים. נתנה לו דמיה וחזרה לביתה. ואף הוא טען את קופתו על כתפיו והלך לו.

אך הימים עברו, וההתלהבות דעכה. משהו השתנה. פתאום שמתי לב לריחוק שלא ידעתי להסביר. עם הבחורה הצ'יליאנית למדתי אחר כך בקורס כריכות ספרים. היא הייתה מנומסת, אבל מבטתה בי היה קשה לפענוח, אולי אפילו נוקשה. אולי זה משום שאני ישראלית, חשבת לעצמי, ואולי לא. אבל בפנים ידעתי: היה שם משהו שלא העזתי לקרוא לו בשם – תחושה שאני לא רצויה, כמעט בלתי נראית, שדבקה בי מאז הערב ההוא.

אותה שעה כבר שקעה החמה. כיון שהתחיל הולך נתעלמה ממנו הדרך. היה מהלך שעה ועוד שעה. נכנס לבין האילנות. ויצא וחזר ונכנס לבין האילנות. החושך כיסה את הארץ והלבנה לא האירה בשמים. נסתכל סביביו והתחיל מתיירא.

בערב המתקפה האיראנית השנייה על ישראל, 1 באוקטובר 2024, יצאתי לבליינד דייט עם בחור גרמני. המשפחה שלי הייתה בממ"ד – ואני בדרך לבית הקפה. הסתתרת באור יום. הטלפון רטט בכיס. לא ניסיתי להסביר, והוא גם לא שאל. לא ידעתי איך מתווכים אימה כזאת, או אם מישהו בכלל רוצה לשמוע. התנתקתי. הגוף פה, הראש שם. ניסיתי להיות מישהי אחרת, להתחפש.

ראה אור מאיר. הלך לקראת האור והגיע אצל בית אחד. הקיש על הדלת. הציצה עליו בעלת הבית וקראה שוב אתה כאן? מה אתה מבקש יהודי? אמר לה, משעה שפירשתי מכאן תועה אני בחשכה ואיני מגיע ליישוב. אמרה לו ובכן מה אתה מבקש? אמר לה בבקשה ממך גברתי תני לי רשות ואשב כאן שתים שלוש שעות עד שתצא הלבנה ואראה את הדרך ואלך לי. הביטה בו בעין זעומה ונתנה לו רשות ללון ברפת ישנה שבחצרה.

הערב המשיך כשעברנו מבית הקפה אל מסעדה גרמנית יוקרתית. הדייט שלי הסביר לי בהתלהבות על האוכל הגרמני, על הכרוב ועל כדורי תפוחי אדמה. הקיבה שלי התהפכה – גם מהאוכל אבל בעיקר מהניסיון להעמיד פנים בסיטואציה הזאת, המנותקת כל כך. באותו ערב הרגשתי יותר מתמיד שאני נושאת על גבי זהות שאי אפשר לפרוש על השולחן – לא כי אני

מתביישת בה אלא כי אין לה קונים. לא כאן. לא יכולתי להציג את עצמי כמו שאני. כל מה שהבאתי בקופתי החריש ודמם.

היה זה לילה גשום, וגופינו נדחקו בצפיפות תחת מטרייה שחורה אחת. הוא רצה להמשיך, אבל אני ביקשתי לחזור. בחדרי פשטתי את מעיל הפרווה מגופי, הדלקתי אור עמום והשמעתי לעצמי מוזיקה. ניסיתי להחזיר לעצמי את הגוף – לנשום, לרקוד, להשתחרר. לאחר כמה רגעים הוא שלח הודעה. היססתי לרגע, ואפשרתי לו לבוא. הגוף ביקש הווה פשוט – תנועה, חום, עור.

אם כדי להפיג את השעמום שבלב ואם משום שנתגלגלו רחמיה עליו על הרוכל הבחור שצריך לילך בגשמים ובבצה ואם מחמת שני הטעמים כאחד התחילה האדונית מדברת עמו פתאום. על מה דיברה ועל מה לא דיברה, על הגשמים שאינם פוסקים ועל הרוחות שמנשבות בלא הפסק ועל הדרכים שמתקלקלות והולכות ועל התבואה שעשויה להרקב וכן כל כיוצא בזה. הודה לה הרוכל בלבו על כל דיבור ודיבור, שהרי מתוך שהיא מדברת עמו אינו צריך לטלטל עצמו בדרכים. ואף היא היתה מרוצה שיש כאן נפש חיה.

יום שלישי 8 באוקטובר 2024 היה יום מתיש שנגמר בשיחה לא פשוטה על המצב בישראל. ישבנו כמה חברים בבית הקפה שליד הקמפוס. פיי, חברה וייטנאמית, שאלה לדעתי, והתחלתי להסביר, אבל אחרי כמה משפטים ראיתי בעיניה שהיא לא ממש מקשיבה לי. היה נדמה שוב שאף אחד לא רוצה באמת לשמוע, שמי ששואל לא באמת מקשיב, ושאר המשתתפים בשיחה שותקים. שוב אותה תחושת ניכור מוכרת, הגעגוע הביתה, הכמיהה למישהו שיבין בלי שאצטרך להסביר. אני מוקפת אנשים אך מרגישה לבד. השיחות כאן קלות, יום-יומיות, כמעט ריקות. אני מנסה לבנות לעצמי בועת חיים חדשה, כאילו אוכל באמת להתנתק מכל הכאב שבבית. בהתחלה בחרתי להימנע, לא לדבר על המלחמה, אבל לפעמים אין ברירה. קשה לי לנסח את המציאות אפילו לעצמי. בכל פעם שאני אומרת שאני מישראל, משהו בי מתכווץ. פעם אחת, כששאל אותי עובד ניקיון במעונות מאיפה אני, עניתי מתוך לחץ, "מבולגריה". הוא התלהב, וכשניסה לדבר איתי בבולגרית, נאלצתי להודות כי שיקרתי. התביישתי. הלוואי שיכולתי להיות פשוט רומי.

כל אותם הימים היה מהרהר בלבו הרי אנו קרובים זה אצל זה ואף על פי כן איני יודע עליה יותר משידעתי עליה ביום שבאתי לכאן.

קבעתי לצאת לפסטיבל אוכל בעיר עם שתי בנות שעדיין לא הכרתי – מעין בליינד דייט ידידותי. כשהן הגיעו, זיהיתי אותה מייד, את הבחורה הפולנייה מהמפגש בבר שעטתה גם הפעם את הכאפייה. לרגע התכווצתי, אבל בחרתי כמובן לשתוק ולהתנהג כאילו הכול כרגיל. התיישבנו, שוחחנו, אפילו צחקנו. אחרי שעה קמנו וניגשנו יחד לדוכן שווארמה מקומי. המוכר, שראה שאנחנו מסתכלות בתפריט, צעק לעברנו: "היי! כל הכבוד!". לא הבנו למה הוא מתכוון. הוא חזר על דבריו ואז פנה ישירות אליה: "הכאפייה – את יודעת מה את לובשת?". היא ענתה שלא. הוא הסביר בעדינות שזהו סמל פלסטיני, סממן של מחאה. היא הנהנה והשיבה שלא ידעה.

חברותי התרחקו מעט, ודווקא אז בחרתי להפר את השתיקה. ניגשתי אל המוכר ופתחתי בשיחה עימו. סיפרתי שאני מישראל. הוא השיב שהוא מעזה, ומשפחתו נותרה שם. השיחה שנולדה בינינו הייתה טעונה אך גם נדירה ביופייה – רגע של קרבה בלתי צפויה, של הכרה הדדית בזרות המשותפת.

בדרך חזרה הביתה פניתי אל הבחורה הפולנייה ושאלתי אם ידעה מה מסמל הצעיף שעל צווארה. היא השיבה שלא, שראתה אותו לא אחת ברחובות וחשבה שהוא יפה. אמרתי לה שהיא צודקת, שהוא אכן יפה, אבל שהוא גם נושא עימו משמעות.

מכאן ואילך לא דיברו ולא כלום. יוסף שכח שהוא אינו אלא אורח והיה נוהג כדרכו. יש שהיה מבקש להניח את ביתה ולחזור לעסקיו. אבל יום יצא ויום בא ויוסף לא הניח את הבית ולא חזר לעסקיו. ואף היא לא אמרה לו צא.

באחת השיחות האחרונות עם סאדוני ומיכאלה, שתי חברותיי הקרובות, הן שאלו אותי שאלה פשוטה לכאורה: איך התחילה המלחמה? לא ידעתי איך להשיב. או אולי ידעתי, אך היססתי. במשך זמן רב שמרתי על שתיקה, על עמימות. חששתי מהרגע שבו אצטרך לחשוף את הסיפור שלי, את הזהות שלי, את הישראליות שלי – לא כהצהרה פוליטית אלא כתחושת שייכות וכשריטה עמוקה. אך הפעם המרחב היה רך ואפשר דיבור. אז סיפרתי: על שבעה באוקטובר, על הפחד, על האובדן, על הבלבול. והן הקשיבו. זה היה רגע נדיר של אמון – אך גם של סכנה. תהיתי: האם חשיפת הסיפור שלי נובעת מרצון אמיתי לקרבה או שהיא מחווה מדודה, שקולה, מתוזמנת? ברגעים שבהם חשפתי את זהותי, הייתי שוב הישראלית שהשארתי בצד, אך לא יכולתי שלא להרגיש בד בבד גם זרה לעצמי.

כשרק התחלתי את החילופים חשבתי שהשהות הקצרה בגרמניה תהיה לי פתח להמשך, התחלה שקטה לעזיבה גדולה יותר. אבל היה נדמה כי החלום הזה דועך מהר יותר משצמח. התחושה ששופטים אותי חידדה אצלי תובנה כואבת: שום מדינה, זוהרת ככל שתהיה, אינה עוד זוהרת בעיניי אם איני מרגישה בה בבית. אם עליי להסוות את זהותי או להיזהר במילותיי, אין בכך נוחות או חירות אמיתית. אבל ככל שעברו החודשים התרגלתי למקום, לתחושת החופש מזהות, להליכות האנונימיות ליד האגם, לקור הצורב, לחוויה שהיא רק שלי. אספתי לי חברות, בניתי לי שגרה, התרגלתי ללבד. נהניתי מהחיים החדשים שבניתי לעצמי.

הלילה ליל חורף היה. הארץ היתה מלאה שלגים והשמים קרושים ועכורים. הביט לשמים ולא ראה שביב אור, הביט לארץ ולא מצא את רגליו. ראה את עצמו פתאום כאילו הוא שבוי בשדה יער בין שלג זה שמתכסה בשלג חדש, ואף הוא עצמו מתכסה והולך.

ביומי האחרון במיינץ יצאתי להליכה הקבועה שלי. היה זה יום שמשי בלי ענן אחד בשמיים, אבל הקור היה מקפיא עצמות. המסלול עבר בפארק ליד המעונות, דרך הגשר מעל הנחל הקטן ועד לבית הקברות היהודי. שוב אותן מצבות אבן, שהפעם עטו מעטפת קרח מנצנצת. עמדתי שם והרגשתי שזו פרידה – מהעיר, מהחודשים שעברו, מהגרסה של עצמי שתישאר כאן. ובאותו הרגע עלתה בי מחשבה שלא הופיעה בכל אותם בקרים קודמים: האנשים הקבורים כאן חיו בעיר הזאת לפני מאות שנים, היו חלק מקהילה יהודית שהייתה פעם גדולה ותוססת. היום כמעט לא נשאר ממנה דבר.

עקר את רגליו והתחיל רץ. פגע בצורה של אבן שעמדה בשלג. אבי שבשמים, צעק יוסף, כמה נתרחקתי. אם איני חוזר מיד הריני אבוד. הביט אילך ואילך עד שהכיר את הרוחות.

חזרתי לישראל. אך עם שובי התחוור לי שבריחה לא תמיד מסתיימת בשיבה. דווקא בישראל הרגשתי פתאום זרה. הזהות שניסיתי לשמר כבר לא התאימה לי כמו פעם. הרחובות של ירושלים, שעד לא מזמן היו מוכרים להפליא, צרמו לי. הקולות, הרעש, הפתיחות הבוטה, כל אלה שחיכיתי להם בגעגוע, נעשו כמעט בלתי נסבלים. התרגלתי לנימוס האירופי, לשקט, התרגלתי להיות אדונית לעצמי, חופשייה מהצורך להסביר, משוחררת מההיסטוריה הפרטית

שלי. ופתאום נעשתה החזרה הביתה לדבר מפחיד כמו היציאה ממנו. המסכה שעטיתי במיינץ
כבר לא יורדת. ואולי זו אינה מסכה אלא שכבת עור חדשה? הזהות שלי כבר לא תחומה
בגבולות גאוגרפיים. היא לא באמת כאן ולא באמת שם. היא נודדת ממקום למקום.
ואותו רוכל נטל את קופתו. חיזר ממקום למקום והכריז על סחורתו.

רומי קלמרו היא תלמידה לתואר ראשון בתקשורת חזותית, בצלאל
אקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים.